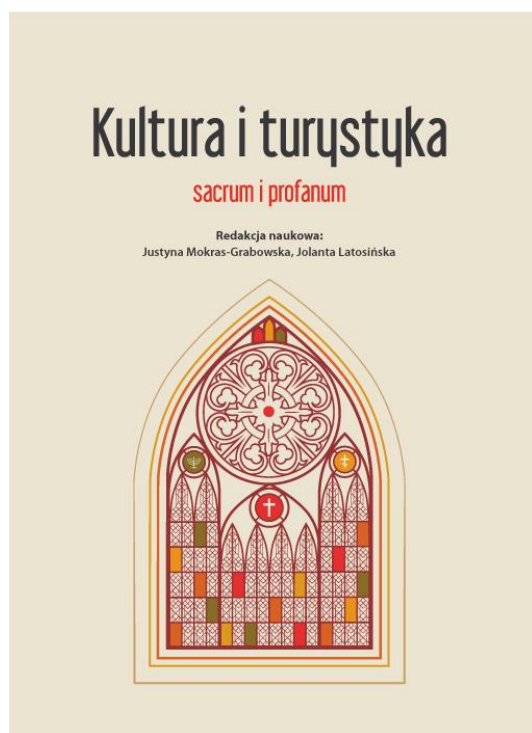

Małgorzata Bronikowska

Kultura i turystyka. Sacrum i Profanum

Tytuł: Kultura i turystyka. Sacrum i Profanum.
Autor: praca zbiorowa pod red. Justyny Mokras-Grabowskiej i Jolanty Latosińskiej
Wydawnictwo: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego
Miejsce wydania: Łódź
Rok wydania: 2016
ISBN: 978-83-61001-74-4

Kultura i turystyka. Sacrum i profanum to publikacja poświęcona głównie, nie dość docenianej do niedawna przez przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych, kulturze duchowej jako wycinka dziedzictwa danej społeczności, które ta uznaje jako własne i dostarczające poczucie tożsamości, przekazywane drogą transmisji międzypokoleniowej. To wciąż żywe i odtwarzane w autentycznych kontekstach elementy zgodne ze współczesnymi standardami praw człowieka.

Głównym przedmiotem dyskusji w tym kontekście jest pielgrzymowanie do świętych miejsc kultu wiary. W pracy tej zatem przeplatają się wątki, łączące *sacrum* jako wyraz i miejsce obcowania wspólnoty religijnej w poszukiwaniu wszelkich cnót życia doczesnego jak i *profanum* – z poznawczym zjawiskiem turystycznym, zwanym tu turystyką religijną. Charakter takich podróży ma głównie wartość duchową, ale też historyczną i architektoniczną, mając na uwadze obiekty materialne. Dzięki temu miejsca takie przyczyniają się do rozwoju ruchu turystycznego.

Publikację podzielono na trzy niezależne części, z których pierwszą poświęcono tematyce związanej z pielgrzymowaniem do miejsc świętych, następną dedykowano wszelkim problemom dotyczącym turystyki religijnej w kontekście przejawu ruchu turystycznego oraz trzecią, opisującą wybrane dziedzictwo sakralne natury materialnej i niematerialnej, mieszczące się w przestrzeni kulturowej.

W pierwszej kolejności praca ta porusza zagadnienia związane bezpośrednio z pielgrzymowaniem do miejsc świętych, czego przykładem jest rozdział przygotowany przez Izabelę Wyszowską i Tadeusza Jędrzyka, a odnoszący się do zbadania celów i motywów podejmowania pielgrzymki przez indywidualnego wyznawcę wiary, bądź grupę pielgrzymujących wybranych wyznań (takich jak Judaizm, Chrześcijaństwo, Islam, Hinduizm, Buddyizm). Autorzy dowodzą, że w zależności od przyczyn, wędrowka do miejsc świętych może mieć różny charakter: ściśle religijny lub biologiczno-kosmologiczny. Pielgrzymia do odbycia podróży motywują pobudki czysto religijne, natomiast turystę – poznawcze. Jednak cel podróży pozostaje wspólny – potrzeba obcowania z *sacrum*. W pierwszym przypadku wiąże się to z duchowym przeżyciem, w drugim – doskonaleniem intelektualnym, przeżyciem estetycznym uwarunkowanym atrakcyjnym turystycznie miejscem kultu religijnego. W dalszej części publikacji czytamy o człowieku pokonującym przestrzenie geograficzne z pobudek religijnych w celu odwiedzenia regionalnych (na terenie Wielkopolski) sanktuariów maryjnych. W tej części Katarzyna Marciniak podjęła się analizy ruchu pątniczego, przeprowadzając wieloletnie badania na grupie 2329 pielgrzymów.

Badała między innymi proporcje kobiet i mężczyzn biorących udział w wielkopolskim ruchu pątniczym; wybór miejsca pielgrzymowania; częstość przyjazdów do wybranego sanktuarium; przyczyny powrotu pielgrzymów do wybranych miejsc kultu. Po przeanalizowaniu wyników Autorka doszła do wniosku, że w wielkopolskim ruchu pątniczym dominuje zjawisko *sacrum* nad *profanum*. Zdecydowana większość wiernych, podążających w miejsca kultu maryjnego deklaruje, iż kieruje się przede wszystkim względami religijnymi, dbając jednocześnie o obecność elementu świeckiego (kontemplacja architektury, sztuki, przyrody). Cele poznawcze odgrywają tu zdecydowanie drugorzędą rolę.

Na przykładzie Mekki i Fatimy Marta Werka próbuje wskazać na komercyjne przeobrażenia ośrodków pielgrzymkowych na świecie. W pierwszym przypadku pokazuje jak święte miasto położone w zachodniej części Arabii Saudyjskiej zostaje systematycznie 'odzierane' z wcześniejszego *sacrum* za sprawą ciągle rozwijającej się gospodarki tego kraju. Na tym przykładzie widać pogłębiające się podziały klasowe między biednymi wyznawcami Allaha, a bogatymi muzułmanami preferującymi spędzanie czasu wolnego w miejscach bardziej ekskluzywnych. Fatima zaś jest przykładem świętego miejsca, które poprzez swoje *sacrum* staje się wykorzystywane do celów *stricto* komercyjnych. Autorka wyraźnie wskazuje tutaj na uprzedmiotowienie wiary i jej elementów na rzecz pozyskiwania turystów.

Z lektury możemy również dowiedzieć się nieco więcej o Światowych Dniach Młodzieży w kontekście religijnej imprezy masowej (Joanna Bik) oraz zapoznać się z założeniami projektu organizującego pielgrzymki z Częstochowy do Lichenia (największych sanktuariów maryjnych w Polsce) jako propozycji łączącej dwa najważniejsze w Polsce święta maryjne: Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Matki Boskiej Częstochowskiej (Joanna Dronka-Skrzypczak, Tomasz Dronka, Jacek Kaczmarek). Ciekawą propozycją wydaje się również opis miejsca kultu religijnego wraz z jego ewolucją, który mieści się na najwyższym szczycie Karkonoszy – Śnieżka (Jacek Potocki).

Jako najstarsza z form turystyki na świecie, religijna stanowi swego rodzaju rdzeń szeroko pojętej turystyki kulturowej. Wychodząc z tego założenia Tomasz Duda wprowadza nas w tematykę związaną z kształtowaniem się przestrzeni współczesnej turystyki religijnej na obszarach mniej znanych, za przykład podając teren Pomorza Zachodniego. Tło do tegoż opracowania stanowi krótki opis stanu nowych przestrzeni współczesnej turystyki religijnej na poziomie światowym i europejskim. W dalszej części Paweł Goliński przedstawia problem wyjazdów organizowanych przez łódzkie duszpasterstwo akademickie w kontekście oceny jako organizatora turystyki dla studentów oraz porównania z innymi organizatorami tj. biura podróży i inne organizacje studenckie. Kolejny artykuł traktuje o sezonowości ruchu turystycznego jako religijno-poznawczego charakteru odwiedzania miejsc niekoniecznie świętych, a znajdujących się na szlaku turystycznym rejonu wadowickiego. Tu autorka poddaje badaniu natężenie ruchu religijnego w Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach, analizując wyniki dekady między 2004 a 2015 rokiem. Równocześnie wskazuje na zjawisko sezonowości w turystyce religijnej, które w tym przypadku ma miejsce między majem i październikiem. W tym kontekście bardzo ważny wydaje się być profil turysty kulturowego. Badaniem tego zjawiska zajęła się grupa autorów z Uniwersytetów: Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Mikołaja Kopernika w Toruniu. Na podstawie przebadanych turystów, pielgrzymujących do Górki Klasztornej określono charakterystykę turysty pielgrzymującego jako osobę między 30-50 rokiem życia, zamieszkującą najczęściej niewielkie miejscowości, będącą w związku małżeńskim, preferującą podróże z nieznaną wcześniej grupą osób lub rodziną.

Jak wyżej wspomniano, ostatnia – trzecia część monografii została poświęcona materialnemu dziedzictwu kultury sakralnej. W jej ramach Franciszek Mróz przypomina a za razem przybliża czytelnikowi współczesną sieć rzymskokatolickich sanktuariów w Polsce wraz z ich stanem na 2016 rok. Następnie autor ten podejmuje próbę

skategoryzowania i ułożenia według obowiązujących rang polskie sanktuaria, powołując się na *Kodeks prawa kanonicznego*, aby w części końcowej dojść do wniosku, że w najbliższej perspektywie powstaną kolejne, nowe sanktuaria w Polsce dzięki rozwojowi kultu wyniesionych do chwały ołtarzy Polek i Polaków. Z tą pracą koresponduje inna, przygotowana przez Grażynę Holly, a poświęcona rozwojowi Sanktuariów Maryjnych w Bieszczadach. Autorka podkreśla ogromną wagę wizerunku Matki Bożej wśród mieszkańców tego rejonu, uwypuklając jej historyczny charakter. Stwierdza przy tym, że ostatni okres należy do bardziej ożywionych jeśli chodzi o ruch pielgrzymkowy w tym rejonie.

Janusz Hochleitner natomiast swoje badania skoncentrował na terenie Zamku Malborskiego, próbując udowodnić, że istniejące tam kaplice i cmentarze mogą stać się atrakcyjną ofertą turystyczną dla odwiedzających. W kolejnym opracowaniu przygotowanym przez Magdalenę Duda-Seifert czytamy o poznawczych walorach miejsc kultu i zgromadzeń mniejszości religijnych na terenie miasta Wrocławia. Autorka pokusiła się o analizę 38 miejsc, określając stopień ich dostępności dla turystyki oraz możliwości organizowania ruchu turystycznego w tych obiektach. Na tej podstawie dokonała również ich kategoryzacji dla celów turystycznych. Piotr Gryszel natomiast pisze o dziedzictwie śląskich protestantów dowodząc jego bogactwa, wskazując jednocześnie na wielowiekowe zaniedbania, wynikające z sytuacji geo-politycznej tego rejonu. W tym duchu namawia do szerokiej edukacji historycznej i religijnej w opisywanym regionie a dzięki temu ma nadzieję na przyjęcie się dziedzictwa protestanckiego jako produktu na rynku turystycznym. W dalszej części Dominik Orłowski wraz z Magdaleną Woźniczko przyglądają się relacji między religijnością ludową a turystyką wiejską, wskazując przykładowe wydarzenia folklorystyczne oraz muzea skansenowskie na terenie Polski. Konstatując, autorzy powołują się na swego rodzaju odrodzenie zainteresowania kulturą ludową obszarów wiejskich wynikającą przede wszystkim z różnorodności regionalnych. W opinii badaczy, staje się ona atrakcyjną ofertą turystyczną dla wybranej grupy turystów. Niejako dopełnieniem problemu podjętego przez poprzednich autorów jest kolejna praca przygotowana przez Tadeusza Jędrysiaka i Izabelę Wyszowską, która traktuje o muzeach chroniących sferę świętości w postaci obiektów związanych z kultem religijnym w Polsce. Autorzy wskazują na ich ważną rolę w zachowaniu dziedzictwa kulturowego, które w obecnych czasach coraz częściej skupia na sobie uwagę badaczy w kategorii doświadczenia. W ten sposób upatruje się szansy na pełniejsze ogarnięcie kulturowych doznań człowieka.

Na temat małej architektury sakralnej w krajobrazie Podhala piszą Iwona Hodorowicz i Małgorzata Wesołowska, które dokonały szczegółowej inwentaryzacji w sumie 924 obiektów. Na tej podstawie dokonały typologii form architektonicznych obiektów sakralnych, które podzieliły na: kapliczki domowe, kapliczki słupowe, kapliczki słupowo-domowe, kapliczki szafkowe oraz figury przydrożne i krzyże. Zrewidowały również wizerunki świętych w poszczególnych miejscach dokonując jednocześnie interpretacji ikonograficznej. Podjęły również próbę określenia ich funkcji oraz wysunęły postulat ochrony tego typu dziedzictwa sakralnego.

Nieco odcinającym się, aczkolwiek niezwykle ciekawym opracowaniem okazuje się opis przybliżający kościoły Lalibeli w Etiopii zwane ósmym cudem wiata. Autor ubolewa nad małą popularnością tego miejsca mimo jego szczególnego charakteru. Według niego, miejsce to wpisuje się w kanon turystyki kulturowej z uwzględnieniem turystyki religijnej i geoturystyki. Jednak położenie geograficzne nie sprzyja popularności. Autor postuluje zatem o lepsze zagospodarowanie turystyczne tego terenu na korzyść turystyki kulturowej, szczególnie religijnej.

Konstatując, opracowane teksty tworzą ciekawą, zwartą monografię, która jest efektem pracy interdyscyplinarnego zespołu badaczy. Głównym przedmiotem ich zainteresowania było materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe w kontekście religijnym, występujące

na trzech różnych poziomach: lokalnym, krajowym oraz światowym. Podjęte badania miały różny charakter, zależnie od podjętego wątku część z nich wykorzystywała metodę jakościową inne ilościową. Były też i takie, które łączyły w sobie obie te metody.

Zauważono jednak, że taka charakterystyka nie we wszystkich przypadkach wyczerpywała złożoność, zgodnie z poczynionymi założeniami miały one nie tylko dotyczyć doświadczenia kultury przez turystów/pątników, ale też pozyskiwać wiedzę wyniesioną z doświadczenia badanej rzeczywistości przez samych badaczy. Dzięki takiemu podejściu uzyskano by o wiele szerszy zakres doznań. Materiały pozyskane w wywiadach posłużyły do formułowania pewnych uogólnień, natomiast zapisy naniesione na kwestionariuszu ankiety wymagałyby niejednokrotnie pogłębionej analizy, a nie jedynie 'zaliczenia'.

Niezależnie od powyższych uwag uznaję tę pozycję książkową za bardzo interesującą i rekomenduję ją do szerszego aniżeli jedynie fachowego grona Odbiorców.

Problematyka zawarta w monografii zasługuje w wielu przypadkach na kontynuację i kolejnych badaczy.